

ERIK ALLARDT KESKUSTELIJANA

Akateemikko Erik Allardt (1925–2020) kuoli elokuun lopulla Helsingissä 95-vuotiaana. Hän oli pohjoismaiden tunnetuimpia yhteiskuntatieteilijöitä ja ”modernisoituvan Suomen sosiologi”, niin kuin oppilaat ja työtoverit kuvasivat häntä nekrologissaan (*Helsingin Sanomat* 28.8.2020). Allardtin päätutkimuskohteita olivat yhteiskunnan rakenne, sen muuttuminen ja ristiriidat, poliittinen radikalismi, hyvinvointi ja kielelliset vähemmistöt. Hänen oppilaansa ovat muistelleet häntä ja hänen huumorintajuun Facebookissa. Hänelle tärkeitä asioita olivat myös jalkapallo, hampurilainen ja pullo halpaa punaviiniä.

Allardt oli tutkijan- ja opettajanuransa lisäksi monipuolinen tiede- ja yhteiskuntapoliittinen keskustelija. *Tieteessä tapahtuu* -lehden arkistossa on yhteensä viisi hänen kirjoitustaan. Hän kirjoitti lehdessä (7/1999) mm. tieteellisten seurojen paikasta tieteessä ja yhteiskunnassa. Hänen mukaansa ”tutkijoiden yhteistyöllä saavutetulla yhteisymmärryksellä ratkaistaan, mikä on sekä totta, virheellistä että hedelmällistä tieteellisessä työskentelyssä”. Vuonna 2002 hän tarkasteli yliopistosivistyneistön asemaa ja tehtäviä. Hän näki, että akateemisilla tutkijoilla on useita ja monivivahteisia tehtäviä. ”On tärkeätä, ettei yliopistosivistyneistön moninaisuutta byrokraattisten rationalisointien ja yhdenmukaisuutta korostavan tiedepoliittisen hahmottamistarpeen takia pyritä hävittämään. Yliopistosivistyneistön moninaisuus on tosiasia, josta myös suomalainen yhteiskunta selvästi hyötyy.”

TIEDEKIOSKI TIETEEN PÄIVILLÄ

Tutkijat vastaavat kysymyksiin ruoasta, kun tammiukuussa 2021 Helsingin keskustakirjasto Oodin aulaan rakentuu Tiedekioski. Kioskillä ruokaan perehtyneet tutkijat paitsi vastaavat kävijöiden kysymyksiin myös johdattelevat uusien kysymysten äärelle lyhyillä tietoisuuksilla. Osana Tieteen päiviä järjestettävä Tiedekioski on avoinna yleisölle 15.–16.1.2021.

Ensimmäistä kertaa toteutettava Tiedekioski on tutkijoiden ja kansalaisten kohtaamispaikka. Helsingin katukuvasta tuttuja lippakioskeja muistuttavalla kioskillä voi piipahtaa lyhyellä tiedeluennolla tai jäädä juttelemaan eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Kioskin ”irtokarkkihyllystä” löytyy purkkikaupalla ruokaan liittyviä faktoja.

Tiedekioskin ohjelma julkistetaan torstaina 22.10.2020 osoitteessa www.tieteenpaivat.fi/tiedekioski. Tapahtuman konseptista ja ohjelmasta vastaavat Tieteellisten seurain valtuuskunta, Koneen Säätiö, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta, Suomen ympäristökeskus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Nuorisotutkimusseura.

Tieteen päiviä vietetään seuraavan kerran 13.–17.1.2021 Helsingin yliopiston Porthaniassa ja Tiedekulmassa. Tapahtuman teema ja graafinen ilme julkistetaan Tieteen päivien verkkosivuilla torstaina 1.10.2020. Samaan aikaan kuin Tiedekioskin ohjelma julkistetaan verkkosivuilla Tieteen päivien koko ohjelma. Tieteen päiville voi osallistua fyysisen tapahtuman lisäksi verkon välityksellä.

VERKKOARTIKKELEISTA VIPUVOIMAA TIETEEN VASTUULLISUUTEEN

Vastuullisen tieteen artikkelit (ISSN 2490-2004) tarjoavat tietoa vastuullisista tavoista tuottaa, julkaista ja arvioida tutkittua tietoa Suomessa. Verkossa julkaistavat, yleistajuiset kirjoitukset antavat vinkkejä, ohjeita ja tukea kaikille tieteen ja tutkimuksen parissa työskenteleville.

Artikkelit löytyvät osoitteesta www.vastuullinentiede.fi/artikkelit. Ne ovat osa Vastuullinen tiede -sivustoperhettä, jota ylläpitävät tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK), tiedonjulkistamisen neuvottelukunta (TJNK) sekä Tieteellisten seurain valtuuskunnassa toimivat avoimen tieteen koordinaatio ja julkaisufoorumi (JUFO). Sivustoperhe kokoaa yhteen näiden tahojen yhteiset, tieteen ja tutkimuksen vastuullisuutta edistävät toiminnot.

Ensimmäiset kirjoitukset julkaistiin maaliskuussa 2018. Sittemmin sivusto on levinnyt myös ruotsin- ja englanninkieliseksi. Kolmella kielellä artikkeleja on yhteensä yli kaksi sataa. Tiedon uusista kirjoituksista saa nopeimmin seuraamalla Twitter-tiliä @VastTiede.

VUODEN TIEDEKIRJA -PALKINTO KASVAA

Vuoden tiedekirjana palkitaan vuonna 2020 ilmestynyt ansiokas suomalainen tiedekirja. Vuosittain jaettavan palkinnon myöntävät Suomen tiedekustantajien liitto ja Tieteellisten seurain valtuuskunta (TSV). Palkinnon suuruus on 25 000 euroa ja sen rahoittaa Suomen tiedekustantajien liitto Koptoston keräämillä tekijänoikeuskorvauksilla. Raatiin kuuluvat dosentti **Oula Silvennoinen**, dosentti **Tommi Tenkanen** ja professori **Soile Veijola**. Vuoden tiedekirja -palkinto jaetaan TSV:n kevätvastaanotolla maaliskuussa 2021. Raadin sihteerinä toimii julkaisupäällikkö **Sami Syrjämäki** (sami.syrjamaki@tsv.fi), jolle voi lähettää marraskuun loppuun asti ehdotuksia palkittavista kirjoista.

Palkintosumma nousee huomattavasti eli aiemmasta 10 000 eurosta 25 000 euroon. Palkittavalta teokselta edellytetään sen perustumista tieteelliseen tutkimukseen ja todennettavaa lähdepohjaa. Valinnassa painotetaan vertaisarvioituja ja huolellisesti toimitettuja, luettavia kotimaisia teoksia. Painotus korostaa tiedettä ja erottaa palkinnon yleisen tietokirjallisuuden monista palkinnoista.

KORONAKEVÄÄN JÄLKEEN

Korona-aika on jo poikanut myös terveydenhuollon ulkopuolella monia selvityksiä ja hankkeita. Suomalaisen Tiedeakatemia perusti alkukesästä COVID-19-asiantuntijaryhmän tukemaan Suomen kriisikestävyyttä. Ryhmän tavoitteena on tarjota päätöksenteon tueksi tieteen näkökulma siihen, miten kriisikestävyyttä voidaan rakentaa seuraavan noin kymmenen vuoden aikana. Ryhmän lausunto julkaistaan syksyn aikana.

Sitran teettämään kyselytutkimukseen vastanneista enemmistö uskoo yhteiskuntaryhmien välisten jännitteiden ja ristiriitojen lisääntyvän taloudellisissa ja sosiaalisissa kysymyksissä koronakriisin jälkeen. Luottamus moniin instituutioihin puolestaan näyttää koronakevään aikana kasvaneen. Tiedot ilmenevät Sitran ”Kansanvallan peruskorjaus” -projektin teettämästä laajasta kyselytutkimuksesta.

Suomalaisten työhyvinvointi kehittyi lievän myönteisesti koronakevään aikana. Työn imu lisääntyi ja työuupumuksen ydinoire, krooninen

väsymys, väheni. Tiedot käyvät ilmi Työterveyslaitoksen ”Miten Suomi voi?” -tutkimuksen ennakkotuloksista. ”Lisääntynyt etätö ja läheisyys perheissä näyttävät vaikuttaneen myönteisesti työhön ja tuoneen siihen positiivista virettä”, sanoo tutkimusprofessori **Jari Hakanen** Työterveyslaitoksesta. Tutkimuksen mukaan niillä, jotka tekivät työtä pelkästään lähikontaktissa muiden ihmisten kanssa, ei havaittu koronakevään aikana merkittäviä muutoksia työhyvinvoinnissa. Kuitenkin myös he kokivat kroonisen työväsymyksen vähentyneen ja terveydentilansa kohentuneen. Vaikutusta on ollut esimiesten ja työtoverien tuella sekä uusien työtapojen aloitteellisella omaksumisella.

Helsingin yliopisto, Kansalaisareena ry ja Vasuullinen Lahjoittaminen VaLa ry kokosivat tietoa, miten suomalaiset ovat auttaneet toisiaan koronakuukausina. Tuore selvitys osoittaa, että kansalaisten auttamisinto on poikanut uusia osallistumisen tapoja sekä aktivoinut erityisesti niin läheisten kuin myös yritystoiminnan tukemista.

ALKUPERÄISKANSOJEN KÄSITYKSIÄ KESTÄVYYDESTÄ

Erilaisissa ympäristöissä asuvat alkuperäiskansojen jäsenet, tutkijat ja päätöksentekijät ajattelevat kestävydestä eri tavoin. Alkuperäiskansojen kielissä on ilmaistu keskeisiä käsityksiä ihmisen ja ympäristön tasapainoisista suhteista, osoittaa Helsingin yliopiston tutkijoiden toimittama julkaisu.

Tutkijoiden mukaan monet alkuperäiskansayhteisöt hyödyntävät tietoa, joka on kehitetty sukupolvien aikana suhteissa eläimiin, kasveihin, paikoihin ja maahan. ”Alkuperäiskansat tavoittelevat usein käytännössään näiden suhteiden tasapainon säilymistä ja kunnioittamista”, apulaisprofessori **Pirjo Kristiina Virtanen** toteaa.

Teemanumero alkuperäiskansojen kestävyden käsityksistä *Current Opinion in Environmental Sustainability* -lehdessä (vsk. 43, 2020) kutsuu uusiin kriittisiin keskusteluihin sekä tukemaan moninaisuutta. Erikoisnumeron artikkeleissa tarkastellaan, kuinka kestävyys koetaan ja miten siitä puhutaan Arktisella ja subarktisella alueella, Etelä-Aasiassa, Länsi-Afrikassa, Latinalaisessa ja Pohjois-Amerikassa. Kirjoittajat, jotka ovat tutkijoita ja alkuperäiskansojen edustajia, tutkivat kestävyyskäsitteitä ihmisen ja ympäristön suhteen, ym-

päristön omistajuuden, alkuperäiskansojen tiedon, suullisen perinteen, maan hallinnan, liikkuvuuden, jätehuollon sekä biologiseen monimuotoisuuden kautta.

KESTÄVYYSOSAAMINEN ESILLE

Helsingin yliopiston rehtori **Sari Lindblom** painotti lukuvuoden avajaispuheessaan 31.8. uuden vuosituhannen perustaitoja: uteliaisuutta, sosiaalisia taitoja, sisukkuutta ja resilienssiä. Helsingin yliopistossa on päätetty, että ”tästä lukuvuodesta lähtien jokainen opiskelija voi suorittaa monitieteisen kestävyyskurssin. Kurssi antaa välineitä sekä vastuulliseen päätöksentekoon että hyvinvoinnin ylläpitämiseen”.

Kevätlukukaudella 2021 pilotoitava monitieteinen kestävyyskurssi suunnitellaan yliopistopettaja, filosofian tohtori **Rami Ratvion** johdolla vuoden 2020 aikana. Helsingin yliopiston oma, kaikkien tiedekuntien opiskelijoille tarkoitettu kurssi syntyi tarpeesta huolehtia kaikkien valmistuvien asiantuntijoiden kestävyysosaamisesta. ”Haluan kutsua koko yliopiston mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan Helsingin yliopiston yhteistä kestävyyskurssia. Arvostan sitä kehittämistyötä, jota kestävyiden eri alueilla on jo tehty tiedekunnissa, eri koulutusohjelmissa ja opiskelijoiden parissa”, Ratvio toteaa.

Kaikki koulutusohjelmat ja opiskelijat ovat voineet osallistua kurssin suunnitteluun. Ratvio on suunnitellut verkossa toteutettavia ideapajoja. Lisäksi kurssin parissa toimivat kehittäjät jalkautuivat Helsingin yliopiston eri kampuksille jo kevään 2020 aikana järjestämään työpajoja, joiden pohjalta kursssia lähdetään kehittämään. Kurssin suunnittelusta vastaavat yhdessä Yliopistopedagogiikan keskus HYPE ja Kestävyystieteen instituutti HELSUS.

MISTÄ SUOMALAISET TULEVAT?

Minne suomensukuisten kansojen juuret ulottuvat? Mitä kieli, geenit ja arkeologia kertovat itämerensuomalaisten historiasta? Tarton yliopiston arkeologian professorin **Valter Langin** käännteentekevä uutuuskirja *Homo Fennicus – Itämerensuomalaisten etnohistoria* (SKS 2020) johdattaa lukijan suomensukuisten kansojen syntysijoille. Langin teos herätti suurta huomiota ilmestyessään Virossa vuonna 2018.

Itämerensuomalaisten kielten ja väestön alkuperä ja varhaishistoria on kiehtonut tutkijoita M. A. Castrénista, E. N. Setälästä ja Otto Donnerista lähtien. Suomalais-ugrialaisten alkukodin arveltiin olevan idässä, jossakin Uralin ja Volgan mutkan välissä. Teoksessaan *Homo Fennicus* Lang löytää esihistoriasta yhden alkukodin sijaan useita itämerensuomalaisten kulttuurien ja yhteisöjen syntysijoja. Hän yhdistelee arkeologian, kielitieteen ja geenitutkimuksen tutkimustuloksia vakuuttavasti ja piirtää aikaisempaa tarkemman kuvan Itämeren-Suomen synnystä ja suomalaisten varhaishistoriasta. Radikaalisti uutta Langin lähestymistavassa on nimenomaan näiden kolmen alan viimeisimmän tutkimustiedon yhdistäminen uudeksi kokonaisuudeksi, joka muuttaa aiemmat käsitykset suomalaisten alkuperästä.

ÅBO AKADEMIN TUTKIMUSPROJEKTI ARKTISTEN MERIEN EKOSYSTEEMEISTÄ

Åbo Akademi on mukana usean kansainvälisen tutkimusorganisaation yhteisessä ECOTIP-hankkeessa, joka on saanut rahoituksen Horisontti 2020 -ohjelmasta. Projektin puitteissa tutkitaan Arktisten merialueiden ekosysteemeissä ja yhteiskunnissa tapahtuvia muutoksia, ja tarkastelun kohteet vaihtelevat laajalti – jääpeitteen sulamisesta aina kalastuselinkeinoja koskeviin muutoksiin.

”Arktinen merialue on erityisen haavoittuva ja herkkä muutoksille. Muutoksille alttiina on erityisesti kaksi ihmisen kannalta hyvin tärkeää merialuetta: kalastuselinkeino, joka on monen arktisen yhteiskunnan taloudellinen elinehto, ja hiilen pitkäaikainen sidonta, jolla on ratkaiseva merkitys ilmaston kannalta”, sanoo **Anna Törnroos-Remes**, joka toimii ECOTIP-projektin johtajana Åbo Akademiassa ja tutkijatohtorina Åbo Akademin Meri-tutkimusprofiilissa.

Tutkijat tekevät tutkimusretkiä ja pääsevät niillä ottamaan näytteitä kenttäolosuhteissa. Lisäksi yhteistyötä tehdään laboratoriokokeiden, aikasarja-analyyysien ja erilaisten mallintamismenetelmien avulla. ECOTIP-projektissa toimii 16 organisaatiota eri maista.

YLI 10 000 UUTTA ALOITUSPAIKKAA

Opetus- ja kulttuuriministeriö on korkeakoulujen esitysten pohjalta päättänyt korkeakoulujen lähi-vuosien lisäaloituspaikkojen suuntaamisesta. Ammattikorkeakoulut saavat yhteensä 1 723 ja yliopistot yhteensä 4 231 lisäaloituspaikkaa vuosina 2021 ja 2022 alkaviin koulutuksiin.

Aiemmin ministeriö on päättänyt vuoden 2020 lisäaloituspaikkojen kohdentamisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriön päätösten perusteella vuosina 2020–22 ammattikorkeakoulujen aloituspaikkoja lisätään runsaat 3 900 ja yliopistojen aloituspaikkoja runsaat 6 300

Lisäämällä aloituspaikkoja korkeakouluissa toteutetaan hallitusohjelman tavoitteita koulutustason nostosta sekä eri alojen ja alueiden osajapulaan vastaamisesta. Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäyksellä pyritään myös tasoittamaan koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen taloudellisia vaikutuksia panostamalla osaamiseen ja nuorten mahdollisuuksiin kouluttautua. Aloituspaiikkoja on lisätty korkeakoulutuksen saatavuuden turvaamiseksi kattavasti eri puolella Suomea ja eri koulutusaloilla. Yliopistojen vuosien 2021 ja 2022 lisäpaikoista 25 % kohdentuu tekniikan alalle, 17 % tietojenkäsittely- ja tietoliikennealalle ja noin 15 % kaupan ja hallinnon alalle. Ammattikorkeakoulujen lisäaloituspaikoista puolet kohdentuu terveys- ja hyvinvointialalle ja noin 20 % tietojenkäsittelyyn ja tietoliikenteeseen sekä noin 20 % tekniikan alalle.

TIEDEJATUTKIMUS.FI-PALVELU ON AVAUTUNUT

Uusi tiedejatutkimus.fi-palvelu kokoaa yhteen ja jakaa tietoa Suomessa tehtävästä tutkimuksesta ja tuo sen jokaisen saataville helppossa muodossa. Palvelu on hyödyksi niin tutkijoille, medialle, yrityksille, organisaatioille, päätöksentekijöille kuin tutkimuksesta kiinnostuneille kansalaisillekin.

Tällä hetkellä palvelu sisältää tietoa suomalaisesta tutkimusjärjestelmästä, suomalaisten organisaatioiden julkaisuista, julkisten ja yksityisten tutkimusrahoittajien rahoittamista hankkeista sekä tilastotietoa tutkimuksen henkilöstöstä ja rahoituksesta sekä bibliometristä tietoa julkaisu-toiminnasta. Jatkossa palvelua laajennetaan uu-

silla tietokokonaisuuksilla ja tietojen kattavuutta parannetaan. Palveluun tulee tietoa muun muassa Suomessa toimivista tutkijoista, heidän tuottamistaan tutkimusaineistoista ja muista tutkimusaktiiviteeteista.

Tiedejatutkimus.fi-palvelun taustalla on valtakunnallinen tutkimustietovaranto, joka kokoaa yhteen mm. yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoittajien omissa palveluissaan ylläpitämät tiedot. Tietojen paremman löydettävyyden lisäksi tutkimustietovarannon tarkoituksena on sujuvoittaa tutkimukseen liittyvän tiedon liikkumista eri organisaatioiden välillä, helpottaa tiedon käyttöä ja vähentää tutkijoiden hallinnollista työtä. Opetus- ja kulttuuriministeriön vetämää hanketta on toteuttanut CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy.

Ilari Hetemäki